

A középkori magyar városfejlődés migráció- és ipartörténeti vonatkozásai a történeti személynévtan tükrében II.

Személynévadás és kézműipar*

1. Bevezetés: gondolatok a kézműipar és a lakóhely fejlettsége közötti párhuzamról. Általánosan elterjedt vélemény, hogy a középkori jobbágyság (és fenntartásokkal ugyan, de a városi polgárság) személynéveinek a vizsgálata olyan társadalomtörténeti következtetések levonására ad alkalmat, amelyekre más forrásokból a középkor kapcsán csak igen nehezen tudunk szert tenni (erre összefoglalásképp, szakirodalmi ismertetéssel l. GULYÁS 2014a: 1728–1730). Ezek a társadalomtörténeti jellegzetességek nagyban függenek a személynévet viselő jobbágyok vagy polgárok számára otthonul szolgáló település (falu, mezőváros, város) gazdasági és társadalmi fejlettségétől is. Ha a személynévek vizsgálata során leszűrhető társadalomtörténeti ismereteinket rávetítjük a középkori településtörténettel kapcsolatos ismereteinkre, akkor meglepően logikus összefüggések rajzolódnak ki. Jól látszott ez akkor is, amikor a Névtani Értesítő előző, 36. számában csaknem 12 000, középkor végi jobbágyi és polgári személynév migrációtörténeti elemzése során nyert, a származási helyre vonatkozó adataimat összevettem a középkori magyar településfejlődés manapság használt legkreatívabb és legcélravezetőbb kutatási módszerének, a KUBINYI ANDRÁS által kidolgozott úgynevezett centralitási pontrendszernek az eredményeivel (vö. KUBINYI 2000, GULYÁS 2014b). Az így nyert kép szerint minél prosperálóbb volt egy település – és így minél magasabban helyezkedett el a KUBINYI ANDRÁS által meghatározott hét, eltérő fejlettségű településkategórián belül – annál nagyobb számban, annál messzebből, annál több és jogi értelemben annál magasabb szintű kibocsátó településről érkeztek oda az új migránsok a letelepedés szándékával. Mindezek alapján kijelenthető, hogy egy település fejlettsége és az oda irányuló migráció mértéke között logikus összefüggés áll fenn.

A másik ilyen, személynévek segítségével vizsgálható, különféle településkategóriákra vonatkozó, alapvető társadalomtörténeti jellegű megfigyelés a kézműiparral kapcsolatos. A kézművesek a szakirodalom megállapítása szerint ugyanis a legnagyobb számban egyértelműen a városias településeken jelentek meg, ezen belül viszont az iparral foglalkozók aránya a civitasokban (városokban) általában magasabb volt, mint az oppidumokban (mezővárosokban) (SZÜCS 1955: 95–101, BÁCSKAI 2002: 47–49, SZENDE 2008: 206–208). Ez még akkor is igaz, ha a középkor végén adataink szerint ez a tendencia talán már megfordulni látszik a civitas és az oppidum közötti viszonylatban (SZÜCS 1955: 176–179).

* Készült a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával. A dolgozat a szerző által a Névtani Értesítő 36. számában publikált tanulmány (GULYÁS 2014b) folytatása. A két munka szervesen kiegészíti egymást, így terjedelmi okokból az itt olvasható elemzés végén mellékletben található, a fálvak névadási szokásaira forrásul szolgáló adatokat rögzítő táblázat egyúttal a tanulmány első részének mellékletéül is szolgál, míg a jelen írás vizsgálatának alapját képező levéltári forrásokat helyhiány miatt a tanulmány első része ismerteti.

A mezővárosok ugyanakkor a falvaknál voltak ebből a szempontból fejlettebbek, hiszen a falusi kézművesek a jobb érvényesülési lehetőségek miatt nagy számban költöztek be a környékbeli oppidumokba (BÁCSKAI 1965: 35–36).

A kézműipar szerepe nem csak számszerűleg dominánsabb a jelentősebb településeken. Minél fejlettebb és nagyobb népességű az otthonul szolgáló lakóhely, annál inkább specializálódnak azok a szakmák, amelyek ott megjelentek, hiszen annál sokrétűbb fogyasztói igényeket kell kielégíteniük (SZÜCS 1955: 66–82, KUBINYI 1973: 54, BÁCSKAI 2002: 47–49).

A falvakban a kutatás általános megállapításai szerint leginkább a közszükségleti vagy tömegcikkre mutatkozik igény a lakosság részéről, az oppidumokban a spektrum valamelyest bővül, a civitasok lakói pedig már a különféle kézműipari, sőt sok esetben luxusipari (így például ötvösipari) termékek széles palettáját vásárolják meg. Ennek megfelelően a településen megjelenő szakmák száma is nő, ahogyan a falutól a város felé haladunk. Ilyen értelemben az oppidum és a civitas közötti különbség jóval nagyobb, mintha csak a kézművesek pusztá számát vennénk figyelembe.

Az igazi városokban a kézműves lakosság aránya általában 20-30%-ot tett ki, az iparágak száma pedig településenként akár az 50-60-at is elérhette. A mezővárosokban a lakosság nagyjából 15–20%-a volt kézműves, akik a legtöbb esetben 6–7 (néhány ritka esetben 15–20) iparágat képviseltek saját településükön. Összességében a városi és mezővárosi kézműipar közötti különbség főleg minőségi jellegű volt, azaz a kézművesek pusztá arányánál jóval nagyobb mértékben mutatkozott meg a szakmák differenciáltságában. Ezzel szemben a mezővárosi és falusi kézműipar között elsősorban mennyiségi volt az eltérés: több kézműves és nagyobb árumennyiség jelent meg az oppidumokban, mint az egyszerű falvakban. (SZÜCS 1955: 99, BÁCSKAI 1964: 6–8, GRANASZTÓI 1972: 389, BÁCSKAI 2002: 36, SKORKA 2005: 109–112.)

Azt is fontos megjegyezni, hogy a mezővárosokban és a falvakban a kézművesek egy része – a városokkal ellentétben – még nem hagyott fel teljesen a mezőgazdasági termeléssel sem, azaz nem tekinthető úgymond „professzionális”, csakis a szakmájából élő kézművesnek. Igaz, a mezőgazdasági és ipari termelés közötti viszony igen nehezen állapítható meg (BÁCSKAI 1965: 38–39). Az igazi városokban a középkor végén ugyanakkor az iparosok mezőgazdasági termelése már jórészt csak a szőlőművelésre terjedt ki (SZÜCS 1955: 56–62).

2. Módszertani nehézségek a középkori kézműipar és városfejlődés összefüggéseinek személynévtani alapvetésű vizsgálata kapcsán. Az alábbiakban az a célom, hogy a tanulmány első részében alkalmazott módszer segítségével összefüggéseket állapítsak meg a különféle fejlettségi fokon álló települések centralitási vizsgálatok szerinti jelentősége, valamint a kézműves népességnek a lakóhelyen megfigyelhető aránya és ágazati tagozódása között. Az elemzéshez a tanulmány első részében ismertetett forrásokat, javarészt 15–16. századi dézsma- és adólajstromokat használtam fel. (Vö. GULYÁS 2014b: 43–45, 49–53).

Ez azonban egyáltalán nem egyszerű feladat, hiszen a foglalkozásnevekből képzett személynevek vizsgálata még több kérdést vet fel, mint a helynévből képzett személynevek. Itt már nemcsak nyelvészeti, hanem ipar- és társadalomtörténeti szempontokat is figyelembe kell ugyanis vennünk. Mivel e nevek társadalom- és ipartörténeti vizsgálatokra történő felhasználása során minden történész más és más szempontokból indult ki,

nemrégiben módszertani szempontból tettem kísérletet a vizsgálati lehetőségek értékelésére, igyekezve kizárni a megkülönböztető nevek azon típusait, amelyek nem alkalmasak ipartörténeti következtetések levonására (GULYÁS 2008b: 450–453, 2009: 54–55). Az akkori vizsgálati elveimhez továbbra is tartani kívánom magam.

Így továbbra sem tulajdonítok jelentőséget annak, hogy a foglalkozásnév milyen nyelven íródott (latin vagy magyar), mivel ez nem alkalmas annak eldöntésére, hogy egyszerű megkülönböztető névről van-e szó, vagy valós mesterségről (KUBINYI 2003: 105–107, GULYÁS 2008b: 446–447).

Az olyan személyneveket tartom felhasználható forrásnak a vizsgálandó foglalkozásokra nézve, amelyek egyértelműen kézműiparra, kereskedelemre, illetve a mai elnevezéssel a „szolgáltató szektorra” vonatkoznak (pl. borbély, vagy a különféle szállítással kapcsolatos foglalkozások sora). Nem tekintem foglalkozásnévnek ugyanakkor az alapvetően műveltségre utaló *litteratus* és *deák* (máshol: *scolasticus*) kifejezéseket, mert szinte soha nem tudjuk, hogy viselőik valóban „értelmiségi” tevékenységgel keresték-e a kenyerüket, azaz írástudásuk szerepet játszott-e a megélhetésük szempontjából. Igaz, vizsgálatuk ennek ellenére érdekes lehet, ezért megkísérlem majd megállapítani az arányukat.

Szintén nem foglalkozásnév a tisztségekre utaló elnevezés. Ezek legjellemzőbbike a *iudex*, illetve magyarul a *Byro* és a *Fonagy*, amelyek általában korábbi hivatalviselésre mennek vissza (bár amúgy sem mesterségek a szó szűkebb értelmében). Ide tartoznak még a további, címre, illetve tisztségre utaló kifejezések (*Chasar*, *Kyral*, *Hercegh*, *Yspan*, *Wayda*, *Ban*, *Nemes*, *Wamus*, *Wdvarbiro*, *Asthalnok*, *Hyrdetho*, *Thanachyrdethe*, *Kenez*, *Saphar*, *Kapunallo*, *Esketh*, *Porkolab*, *Bako*, *Syraso*, *Harangozo*, *pwlator* [’harangozó’], *Thomester* stb.).

Nem fogom figyelembe venni továbbá az egyházi (*Ersek*, *Pap*, *Cantor*, *Kaplan*, *Dekan*, *Prepost*, *Prokathor* stb.) és a katonai (*Kathona*, *Vitez*, *Hwarz*, *Garabanth*, *Thalpas*, *Kopyas*, *Soldos*, *Feghweres*, *Eur*, *Puskas* stb.) elnevezéseket. A *kulcsár* (*Kwlchar*) ugyan akár foglalkozásnév is lehetne ’kulcskészítő’ értelemben, de tisztséget is jelenthet (CsnSz.), ezért a kétértelműsége miatt szintén kizárom a vizsgálatból. A tisztségek egy része minden bizonnyal alapvetően társadalmi státuszt jelölhetett, vagy valamilyen jellemvonásra utalt.

A mezővárosokban és a falvakban a középkor végén nagy számban felbukkanó, zenélésre utaló megkülönböztető nevek (*Hegedews*, *Lanthos*, *Dobos*, *Sypos*, *Kwrthes*, *tubicinator* [’trombitás’], *orgonista*, *citarista* [’lantos’], *Enekes*, *Cyengetw* stb.) szintén nem vehetők számításba. Nem tudjuk ugyanis, hogy viselőik ténylegesen zenélésből éltek-e.

Kizárom az összes olyan elnevezést is, amelyek leginkább agrártevékenységre utalnak (pl. *Aratho*, *Zantho*, *Bwzas*, *Arpas*, *Gabonas*, *Kazas*, *Kaza*, *Lencyes*, *Repas*, *Silwas*, *Kerthws*, *Zewlws*, *vinitor* [’szőlőműves’], *Chepws*, *Chordas*, *Boryus*, *Bykas*, *Diznos*, *Kechkes*, *Ludas*, *Lowaz*, *Pastor*, *Chyordapasthor*, *Boythar*, *Mehees*, *Meheez*, *Galambos*, *Madaras*, *Nadwago*), elfogadom azonban néhány, ipari alapanyag előállítására utaló név felhasználásának létjogosultságát (*Mezes*, *Salethromgyartha*, *Favago*, *ligator lignarius* [’favágó’, esetleg ’faműves’] stb.). Ugyanilyen okokból nem veszem felhasználható foglalkozásnévnek a *halász-t* (*Halaz*, *piscator*) sem, hiszen ez nem elsősorban a városiasodásra jellemző szakma volt: falvakban is gyakran megjelenik, ráadásul elterjedése mindig a természeti és gazdaságföldrajzi tényezők függvénye, azaz nem jelzi a település fejlettségét.

A szakirodalomban foglalkozásnévnek tekintett megkülönböztető nevek egy nagyobb csoportja -s képzővel jött létre. Ezek között azonban bizonyosan nagy számban vannak olyanok, amelyek nem foglalkozást, hanem 'valamivel való ellátottságot' jelentenek (pl. *Taligas, Zekeres, Patkos, Kardos, Vasas, Zekerchyes, Bardos, Thalás, Teglyas, Nyllaas, Posdoryas, Peczenyes, Borus, Pintes, Pinches, Faggyas, Saythus, Chyerepes, Kyneres, Mazas, Pereces, Pogaczyas, Seres, Liztes, Soos, Chyeres, Olayos, Borsws, Kormanos, Chykos, Rosthas, Gombos, Zitas, Molnos, Hayos*). Így a névadás motivációja igen sokrétű lehet, és nem tudjuk egyértelműen megállapítani, hogy a név valóban foglalkozásra utal-e. Az ugyanebbe a csoportba tartozó *Kapas* ugyan valóban foglalkozásnév volt, a falvakból városba érkező napszámosok, szőlőkapások viselték a legtöbb esetben (helyzetükre l. KUBINYI 1973: 129–130, 148), de éppen ezért nem tekinthető mesterségnévnek. Nagy részük – viselőik vidéki származása miatt – talán a migrációval kapcsolatos vizsgálatban is számba vehető lenne.

Az -s képzős névtípust tehát igyekszem szigorúan megszüntetni, és csak azokat fogadom el kézműves tevékenységre vonatkozó forrásnak, amelyek bizonyíthatóan valamely mesterség művelésére utalnak. Ez pedig a *Mezes* (GULYÁS 2012: 105–107), a *Kerekes* és a *Korczolyas* (GULYÁS 2008a: 454). Néhány, kis számban előforduló -s képzős megkülönböztető nevet – hosszas töprengés után – szintén foglalkozásnévnek vettem (*Nyerges, Oraas, Fesws, Pattanchyws, Kezwrws, Fyses, Feredes*).

Kizárom viszont a különféle, a szakirodalomban sokszor közvetetten foglalkozásra utalónak tekintett elnevezéseket is (*Fa, Theoke, Aczel, Chyppo, Swegh, Fazek, Zytha, Thegez, Sarw, Mente, Kedmen, Zekreyn, Sarlo, Pathko, Wazon* stb.). Egyáltalán nem tudjuk például bizonyítani, hogy a *Patkó* név mögött valóban egy kovácsot, a *Tőke* név mögött pedig egy favágót lehet keresni.

A személynévnek e szigorú módon való átrostálása talán nem minden esetben tűnik egyértelműen indokoltnak, de a végső eredmények ezzel a módszerrel véleményem szerint sokkal stabilabb lábon állnak majd, mintha minden olyan nevet foglalkozásnévnek tekintenék, amely kicsit is párhuzamba állítható egy-egy mesterséggel. Amelyek fennakadnak a rostán, azok remélhetőleg valóban kapcsolatban vannak valamilyen gazdasági tevékenységgel, így egy adott településen megfigyelhető gyakoriságuk a település fejlettségének egyfajta fokjelzője lehet. Az általános tendencia egyébként az, hogy az eddigi szakirodalom jóval nagyvonalúbban szűrte meg a foglalkozásneveket ebből a szempontból (l. pl. KUBINYI 2003: 103).

Ide kívánczó megjegyzés még, hogy a mesterségek számának meghatározásakor az egymással rokon, de pontosan elhatárolható foglalkozásokat külön vettem. Néhány jellemző példa: a latin *lapicida* és a magyar *Kymyes* ugyanazt jelenti, azaz 'kőműves'-t (néha azonban 'kőfaragó'-t), de a *kőszegő* (*Khywzege*) viszonya az iméntihez tisztázatlan (valószínűleg valamilyen építőipari részmunkafolyamatról van szó), ezért külön mesterségnek számítottam. Ugyanígy külön vettem a csaplárt (*Chaplar*) és a vendéglőst (*hospitalis*); a könyvkereskedőt és a könyvkötőt (*bibliotecarius* v. *ligator librorum*); az újgyártót (*Igyartha*), nyílgyártót (*Nylgyarto*), tegezgyártót (*Tegezgyartha*) és számszeríjgyártót (*Zanzerigyartha*); valamint a mészárosot (*Mezarus*) és a vadvágót (*Wadwago*) is. Egynek vettem viszont a fazekast (*Fazakas, Phazakas*) és a fazékgyártót (*Fazekgyartha*), de ezektől külön a vafazékgyártót (*Wasfazekgyartha*), mivel eltérő alapanyaggal dolgoztak, azaz a szaktudás szempontjából a két mesterség nem egyezett meg. Ugyanannak vettem a gyertyaárust és a gyertyást (*Gerghyarws, Gyrthias*), hiszen logikus, hogy a gyertya

készítője maga bocsátotta áruba a portékáját. Egynek a kalmárt (*Kalmar, Calmar*), a kereskedőt (*institor, mercator*) és a vásárost (*Vassarus*), de ettől külön a szatócsot (*Zatoch*), a patikáriust (*paticarius*) és a boltost (*Bolthos*), és megint csak külön a halárust (*Halarus*). A kereskedelem különféle szereplői egyébként főleg budai források alapján társadalmilag, valamint a forgalmazott áruk mennyisége és típusa szerint is jól elkülöníthetők: vannak közöttük alkalmilag, kifejezetten a vásárokon és sokadalmakon árusító kereskedők, illetve olyanok, akik boltjaikban állandó jelleggel árultak (KUBINYI 1973: 52–54, TRINGLI 2010: 1292–1301). Szintén egynek tekintem a kádárt (*dolipar, doliator*), a bodnárt (*Bodnar, Bothnar*) és a pintért (*Pinther*), de ettől külön a kerékgyártót (*Kerekgyartha*) és a bognárt (*Bognar*), még ha van is arra adatunk, hogy a két rokon mesterséget olykor egyazon személy párhuzamosan végzi.

A foglalkozásnevek etimológiájának az értékelése során a rendelkezésre álló alapvető személynév-, illetve nyelvtörténeti (CsnSz., OklSz.) összefoglaló munkákat és szótárakat használtam fel.

3. A foglalkozásnévből képzett megkülönböztető nevek arányának alakulása. Mindezek után lássuk, hogyan alakul a kézműipar helyzete, ha az ezzel kapcsolatos adatokat összevetjük a KUBINYI által konstruált hét centralitási kategóriával (vagy hierarchikus településszinttel). A szerző a középkori Magyarország településeit tíz gazdasági, társadalmi, jogi és intellektuális kritérium alapján egytől hatig pontozta, így egy-egy helység összesen maximálisan hatvan pontot érhetett el. A pontszámok alapján ezután hét kategóriát hozott létre belőlük, amelyek közül csak a felső négybe tartozókat tekintette valódi, funkcionális értelemben vett városnak. Ebben egyébként mezővárosok is találhatóak, fálvak azonban már nem.

A tanulmány első feléhez hasonlóan ezúttal is csak a legfejlettebb négy kategória településeit – ugyanazon településeket, mint amelyeket a tanulmány első részében vizsgáltam – tárgyalom külön, az alsó három kategóriában elhelyezkedőket csupán jogi szempontból választom szét, fálvakra és mezővárosokra (GULYÁS 2014b: 47). Úgy vélem, ipartörténeti szempontból ugyanakkor ezúttal indokolt, hogy a fejlettebb települések eredményeit külön is közöljem. Ha csak szigorúan a számszerű adatokat nézzük, a helyzet a következő:

1. táblázat: Az első hierarchikus szint településeinek adatai

Település	Személynevek	Ebből foglalkozásnévi eredetű		Mesterségfajták
	db	db	%	db
Buda (55) ¹	1139	389	34,1	66
Szeged (42)	1631	300	18,3	38

¹ A zárójelben a települések centralitási értéke olvasható.

2. táblázat: A második hierarchikus szint településeinek adatai

Település	Személynevek	Ebből foglalkozásnévi eredetű		Mesterségfajták
	db	db	%	db
Pécs (39)	50	6	12	5
Esztergom (38)	75	17	22,6	12
Eger (33)	33	11	33,3	7
Győr (33)	28	3	10,7	3
Temesvár (32)	42	8	19,0	6

3. táblázat: A harmadik hierarchikus szint településeinek adatai

Település	Személynevek	Ebből foglalkozásnévi eredetű		Mesterségfajták
	db	db	%	db
Lippa (28)	42	13	30,9	9
Veszprém (28)	33	10	30,3	7
Debrecen (28)	22	9	40,9	6
Gyula (27)	274	74	27,0	18
Szatmár (27)	22	5	22,7	3
Miskolc (22)	133	24	18,0	11
Gönc (21)	18	2	11,1	2
Sziksó (21)	76	13	17,1	6
Beregszász (21)	15	6	40,0	4
Sárospatak (21)	35	4	11,4	4

4. táblázat: A negyedik hierarchikus szint településeinek adatai

Település	Személynevek	Ebből foglalkozásnévi eredetű		Mesterségfajták
	db	db	%	db
Kisvárd (19)	184	32	17,3	9
Nagy Mihály (19)	24	9	37,5	5
Szond (18)	143	31	21,6	10
Nagykálló (18)	42	5	11,9	3
Pásztó (17)	8	1	12,5	1
Nagyszőlős (17)	31	8	25,8	6
Csepreg (17)	249	40	16,1	14
Huszt (16)	22	6	27,2	5
Újhely (16)	228	20	8,7	8

5. táblázat: Az 5–7. hierarchikus szint településeinek adatai

Település	Személynevek	Ebből foglalkozásnévi eredetű		Mesterségfajták
	db	db	%	db
Szántó	74	14	18,9	6
Apáti	20	3	15,0	3
Arnat	54	7	12,9	5
Bodrog	146	29	19,8	9
Bodrogkeresztúr	15	2	13,3	2

Egerszeg	160	47	29,3	9
Fonó	45	4	8,8	2
Futak	136	56	41,1	19
Györgye	98	9	9,1	5
Jászó	13	–	–	–
Küllöd	23	1	4,34	1
Lelesz	27	5	18,5	4
Liszka	86	10	11,6	5
Mád	3	–	–	–
Nova	31	6	19,3	3
Perlek	93	28	30,1	11
Sümeg	42	3	7,1	3
Szentgyörgy	55	5	9,1	3
Tállya	125	10	8,0	5
Tarcal	9	–	–	–
Telek	85	8	9,4	4
Terebes	15	2	13,3	2
Tolesva	70	9	12,8	4
Jobbágyfalvak (összesen 260)	6033	677	11,2	390 (falvankénti átlag: 1,5)

A vizsgált anyagban Budán messze a legmagasabb, 30% feletti volt a valós foglalkozásra utaló személynevek aránya. Ehhez ráadásul a mesterségek tekintetében a legmagasabb szintű specializáció is járul. A budai helyzettel többek között KUBINYI ANDRÁS is foglalkozott már részletesebben, és bizonyította egyúttal az ipar magas színvonalát is (KUBINYI 1973: 111–127).

Szeged, amely az 1. hierarchikus szint alján helyezkedik el, fejlettség alapján nagyban különbözött Budától. Egyrészt az iparosok aránya a városban inkább a fejlettebb mezővárosokéra emlékeztetett, másrészt a mesterségek differenciáltsága is messze elmaradt a budai mögött. Persze ez nem újdonság: köztudott, hogy a magyar lakosságú Szeged civitas létére is viszonylag agrárjellegű városnak számított. Ugyanakkor Szeged és Buda az iparosodás tekintetében – magyar szinten – kétségtelenül egyaránt fejlettnak volt tekinthető. Ezt igazolja az ebben a két városban jelenlévő, összesen 72 különböző szakma is.

A második kategória eredményei a rendelkezésünkre álló személynévi adatok kis számának eredményeképpen valószínűleg nem tükrözik teljes mértékben az ide tartozó városok valós fejlettségét. A megjelenő 21 szakma önmagában nem kevés, de nagyobb forrásanyag vizsgálata esetén minden bizonnyal jóval több lenne. Mindenképpen nagyobb jelentőségre utal például, hogy még ebben a szűkös forrásanyagban is jelen van a kifejezetten városias igényeket kielégítő asztalgyártó, könyvkötő, pék vagy borbély.

A harmadik hierarchikus szintre nézve forrásaink száma ennél jóval nagyobb, így az eredmények stabil lábakon állnak. A csoporton belül viszonylag nagyok az eltérések. Meglepő a terjedelmes névanyaggal rendelkező Gyula magas szintű iparosodottsága, amelyet az iparágak mezővárosokban ritkának számító specializálódása is igazol. A 4. csoport mezővárosai viszont már érezhetően más kategóriát képviselnek, és csupán az átlagos

oppidumokra jellemző szintet mutatják. Ez még akkor is igaz, ha néhány, a személynevek alapján erősen iparosodottnak tűnő kivétel is van közöttük (pl. Szond).

Az 5–7. hierarchikus szint mezővárosaiban a foglalkozásnevet birtokló jobbágyok aránya viszonylag magas. Ez talán annak köszönhető, hogy a családnevek a középkor végére már a parasztok körében is kialakultak, így az öröklődés miatt minden bizonnyal túlreprezentálják a valós iparos népességet. Ezzel kapcsolatosan érdemes visszautalni a helynévből képzett személyneveinkre is, ahol ugyanezt a jelenséget tapasztalhattuk (GULYÁS 2014b: 57). A mezővárosoknak ez a szintje, amely a jobbágyság számára a falusias és városias lét közötti kapcsolatot jelentette, ezért jelentős népességfluktuációval bírt, valószínűleg élen járhatott a családnevek elterjedésében a parasztság körében.

Ugyanezen kategória falvaiban a foglalkozásnevet viselők aránya már stabilan alacsony, még ha vannak is kivételek. Egyes településeken (Béla, Kállósemjén, Tótfalu, Újfalu stb.) az arány még viszonylag sok adat mellett is elérheti akár a 15-20%-ot is, de összességében nem ez a jellemző.

Úgy gondolom, hogy a hierarchikus szintek között a 2. és 5–7. kategóriában megfigyelhető, még magyarázatra, valamint további források feltárására váró eredmények dacára is logikus különbségek mutatkoznak a foglalkozásnevek alapján. A kategóriák településein megjelenő átlagos mesterségszám csökkenése egyértelmű jele annak, hogy a falvak felé haladva a kézműipar differenciáltsága jelentősen csökken, azaz átlagosan egyre kevesebb mesterség jelenik meg a forrásokban. Ugyanezzel párhuzamosan az egy foglalkozásra eső iparúzóik száma viszont egyre nő; ezek főként néhány alapvető, leginkább közszükségleti iparágban (ruházati, élelmiszer- és bőriparban) tömörülnek, már csak azért is, mert a falvakban nem volt igény széles termékválasztékra.

6.1. táblázat: A hierarchikus szintek összesített eredményei nevek szerint

Kategória	Település	Összes személynév	Foglalkozásnévi eredetű személynév	
	db		db	db
I.	2	2770	689	24,8
II.	5	228	46	20,1
III.	10	670	160	23,8
IV.	9	931	152	16,3
V–VII. mezővárosok	23	1352	258	19,1
V–VII. falvak	260	6033	676	11,2
Összesen	309	11984	1981	16,5

6.2. táblázat: A hierarchikus szintek összesített eredményei szakmák szerint

Kategória	Szakmák	Szakma/település	Kézműves/szakma
	db		
I.	72	52,0	9,5
II.	21	6,6	2,1
III.	26	7,0	6,1
IV.	21	6,7	7,2
V–VII. mezővárosok	24	4,5	10,7
V–VII. falvak	30	1,5	22,5

Ha a kézművesek számának iparágak szerinti megoszlását igyekszünk meghatározni, a hierarchikus szintek között jelentős eltéréseket tapasztalunk. Az iparágak rendszerezését – azaz a foglalkozási ágazatok meghatározását – a szakirodalomban megszokott módon végeztem el. Így a fémipartól különválasztottam a fegyveripart, mert bizonyos termékeik (például a nyíl és az íj) alapanyaga részben eltért egymástól. Emellett a fa- és fafeldolgozó ipar, az agyag- és vegyipar, az építőipar, a szövőipar, a ruházati ipar, a bőr- és bőrfeldolgozó ipar, valamint az élelmiszeripar alkotja a főbb csoportokat. A szolgáltatások és kereskedelem kategóriájába tartoznak a kereskedők, a boltosok, a vendéglősök, illetve a higiéniai szerepet játszó fürdősök és borbélyok. Az utolsó, „egyéb” kategóriába főleg olyan, városias jellegű – általában luxustermékeket előállító – szakmák sorolhatók, amelyeket máshová nehezen lehetne behelyezni (óragyártó, fésűs, gyöngyfűző stb.). Lássuk tehát mindezek után, hogy a foglalkozásnevet viselők milyen iparágakban tevékenykedtek.

Az elsőrendű városokban magas szintű szakmai differenciálódás figyelhető meg. Buda és Szeged gazdasági élete fejlett volt, ezért ezeket a többinél részletesebben ismertetem. Itt a fémiparon belül a legnagyobb számban a kovácsmesterség jelent meg (36 fő), de a luxustermékeket előállító ötvösök száma is kiemelkedő (23). Emellett vannak tügyártók (2), sarkantyúgyártók (2), illetve 1-1 vasfazékgyártó, ónkorsógyártó, harangöntő és kőszőrűs. A fegyveriparba tartoznak a csiszárok (12), az íjgyártók (3), a számszeríjgyártók (2), a nyílgyártók (2), valamint 1-1 tegezgyártó, páncélgyártó, pajzsgyártó és a lőfegyverekkel foglalkozó pattantyús. A faipart a pintérek és kádárok (26), az asztalgyártók (7), a kerékgyártók és kerekesei (6), az esztergályosok (4), a favágók (4) és a faragók (2) képviselik. Az agyag- és vegyiparhoz tartoznak a fazekasok és fazékgyártók (12), továbbá 1-1 kemencegyártó és salétromgyártó. Az építőiparba a kőfaragók és kőművesek (23), az ácsok (19), az égetett meszet előállító meszesek (5), a kőszegők (4) és a festők (2) sorolhatók. Út készítésével foglalkozott a *pagimentum*-ot (helyesen: *pavimentum*-ot) gyártó.

A szövőipar foglalkozásai a takács (15), a nyírő (12) és a csapó (5). A ruházati ipart főleg a szabók képviselték (96), ennél speciálisabb szakma volt az erszénygyártó (4), a süveggyártó (4), a kesztyűverő (2), a hímvarró és a gomböntő (1-1). A bőrparban a legnagyobb számban vargák (59), szűcsök (40), szíjgyártók (18), nyereggyártók (7), tímárok és irhagyártók (4) dolgoztak.

Az élelmiszeriparhoz tartozik a mészáros (45), a molnár (11), a zsemlyesütő (4), a cipősütő (2), az égetett szeszeket készítő borégető (4) és a vadhúsokat előállító vadvágó (1).

A szakmák egy csoportja a mai értelemben szolgáltatásoknak nevezett kategóriába sorolható. Ebből kereskedelemmel foglalkoztak a kalmárok és vásárosok (42), a patikáriusok (5) és a szatócsok (2), de ide sorolható a haláros (3) és a könyvkereskedő is (1). A vendéglátásban tevékenykedett a csaplár (20), a szakács (5) és a vendéglős (1). Szállítás volt a feladata a boroshordókat mozgató és pincébe leengedő korcsolyásoknak (10), a révészeknek (7) és a szekérvezetőknek (1). Higiéniai feladatokat látott el a borbély (13) és a fürdős (4).

Az „egyéb” kategóriában olyan mesterségek sorakoznak, mint a gyertyaárus és gyertyás (11), kötélverő (7), órás és gyöngyfűző (4-4), fésűs (2), könyvkötő és olvasógyártó (1-1).

A második városkategória hiányos adatai jól látszanak abból, hogy nincsen adatunk kovácsra, ami nyilván nem fedheti a valóságot. Relatív magas a kereskedők (8), a szabók (6) és a mészárosok aránya (5). Fejlettségre utal a takács, a nyírő, az asztalgyártó, a pék, a borbély, de leginkább a könyvkötő jelenléte.

A harmadik kategóriában hirtelen nőni kezd a ruházati és bőripar súlya, amely a jobbágyi világban a lakóhelyek fejlettségének csökkenésével párhuzamosan erősödő tendencia. A kereskedelem és a szolgáltatások csoportjába tartozó kereskedők (14), borbélyok (5), szatócsok (2) és korcsolyások (1) száma itt még jelentős, 14% körüli arányt tesz ki. Kiemelkedő a bőripar (19 varga, 13 szűcs, 2 nyerges, 2 szíjgyártó), a fémipar (18 kovács, 3 ötvös, 1 sarkantyús) és a ruházati ipar (30 szabó) fejlettsége. A specializáció szintje csökken, de így is van a takács (5), a pajzsgyártó (1), és az asztalgyártó (1) mesterségnek is képviselője.

A negyedik csoportban tovább erősödik a ruházati (36 szabó) és a bőripar (19 varga, 6 szűcs, 2 nyerges, 1 szíjgyártó) jelentősége, míg az élelmiszeripar (22 mészáros, 7 molnár, 1 pék) itt a legnagyobb súlyú. A szövőipar aránya nem csökkent (4 takács, 3 csapó, 1 nyíró), ugyanakkor az iparosok csaknem felerészben már a csapómesterséget űzik, azaz köztudottan a jobbágyság körében népszerű, olcsó és durvább minőségű termékeket állítottak elő.

Az alsó három kategória mezővárosaiban a ruházati és a bőripar körébe tartozó mesterségekre utaló megkülönböztető nevek a teljes személynévanyagnak nagyjából a felét teszi ki (62 szabó, 1 gombkötő, 44 varga, 17 szűcs, 1 szíjgyártó), de erősödik a fémipar súlya is (40 kovács). A negyedik legjelentősebb ágazat az élelmiszeripar (19 mészáros, 17 molnár). Egy-két ritkább szakma is előfordul, de számuk egyre kevesebb (5 borbély, 1 asztalgyártó, 1 pajzsgyártó stb.). E kategóriák átmenetet jelentenek a városi és a falusi jellegű foglalkozásszerkezet között, ebből a szempontból ezek az oppidumok már kevésbé urbanusak.

7.1. táblázat: A személynevekben szereplő szakmák ágazati megoszlása 1.

Kategória		I.	II.	III.	IV.
Fémipar	fő	67	1	22	17
	%	9,7	2,1	13,7	11,1
Fegyveripar	fő	25	4	5	3
	%	3,6	8,6	3,1	1,9
Faipar	fő	50	4	5	9
	%	7,2	8,6	3,1	5,9
Agyagipar	fő	14	2	7	3
	%	2,0	4,3	4,3	1,9
Építőipar	fő	54	1	4	6
	%	7,8	2,1	2,5	3,9
Szövőipar	fő	32	2	7	8
	%	4,6	4,3	4,3	5,2
Ruhaiipar	fő	108	6	30	36
	%	15,6	13,0	18,7	23,6
Bőripar	fő	128	8	36	28
	%	18,5	17,3	22,5	18,4
Élelmiszeripar	fő	67	7	22	30
	%	9,7	15,2	13,7	19,7
Szolgáltatás és kereskedelem	fő	114	10	22	12
	%	16,5	21,7	13,7	7,8
Egyéb	fő	30	1	–	–
	%	4,3	2,1	–	–
Összesen	fő	689	46	160	152
	%	100	100	100	100

7.2. táblázat: A személynevekben szereplő szakmák ágazati megoszlása 2.

Kategória		V–VII. mezővárosok	V–VII. falvak	Összesen
Fémipar	fő	40	101	249
	%	15,5	15,0	12,5
Fegyveripar	fő	7	3	47
	%	2,7	0,4	2,3
Faipar	fő	12	29	109
	%	4,6	4,2	5,5
Agyagipar	fő	6	22	54
	%	2,3	3,2	2,7
Építőipar	fő	7	22	94
	%	2,7	3,2	4,7
Szövőipar	fő	5	26	80
	%	1,9	3,8	4,0
Ruhaiipar	fő	63	170	413
	%	24,4	25,1	21,1
Bőripar	fő	62	229	491
	%	24,0	33,8	24,7
Élelmiszeripar	fő	36	48	210
	%	13,9	7,1	10,6
Szolgáltatás és kereskedelem	fő	20	25	203
	%	7,7	3,6	10,2
Egyéb	fő	–	1	32
	%	–	0,1	1,6
Összesen	fő	258	676	1981
	%	100	100	100

A legelső településcsoport, az alsó három hierarchikus szinten álló jobbágyfalvak foglalkozásszerkezete nagyban leegyszerűsödik az eddigiekhez képest. Igaz, ebben a közegeben a nagyszámú forrásnak köszönhetően 30 különféle mesterség jelenik meg (többek között 1-1 salétromgyártó, cipellős, fürdős és révész is), de ebből csak néhány tudott igazi jelentőségre szert tenni. Fontos tendencia a fejlettebb településekre jellemző fegyveripar, kereskedelem és szolgáltatások szinte teljes hiánya. Az élelmiszeripar is kevésbé fontos a mezővárosokban játszott helyzetéhez képest (27 mészáros, 18 molnár, 3 sütő), aránya felére esik az imént említett szinthez viszonyítva. A szövőipar ugyan jelen van, de képviselői már egytől egyig csapók (26). A legtöbb kézműves három nagy ágazatban csoportosul: a legnépesebb az összes mesterség harmadát magába foglaló bőripar (200 varga, 23 szűcs, 3 tímár, 3 szíjgyártó), az összes iparos negyedét tömörítő ruházati ipar (169 szabó, 1 cipellős) és a bő 15%-nyi arányt elérő fémipar (99 kovács, 3 ötvös). A három ágazat három vezető szakmája, azaz a varga, a szabó és a kovács az összes iparosnak bő 69%-át teszi ki, ami a mesterségek roppant erős koncentrációjáról árulkodik.

4. Összegzés és problémafelvetés. Táblázataink eredményei alapján tehát a centralitási pontrendszer használhatósága ezúttal is igazolódik. A hierarchikus szinteken lefelé haladva a településenként megjelenő szakmák száma csökken, a városias jellegű foglalkozások

pedig egyre inkább eltűnnek. Ezzel együtt a foglalkozásnevet viselő – minden bizonnyal jórészt még valóban a névben rejlő foglalkozást űző – népesség aránya is egyre kisebb. Ezek a mesteremberek három nagy, közszükségleti cikkeket előállító, a települések fejlettségétől függetlenül piacképes iparágban csoportosulnak.

Zárásképpen kanyarodjunk vissza egy különleges névtípushoz, a műveltséget (nem pedig foglalkozást) jelölő literátus (*litteratus, scolasticus, Dyak, Deach* stb.) réteghez. E megkülönböztető név azoknak az egyénneve mellé kerülhetett elsősorban, akik több-kevesebb időt iskolapadban töltöttek, és elsajátították az írás-olvasás tudományát. Talán a *Pap* megkülönböztető nevet viselők is ebbe a csoportba tartozhattak, de ezt bizonyítani nem lehet. A nevet viselőket minden kategóriában számba vettem, illetve hozzájuk számítottam még a *scolasticus* jelzöt kapókat, az iskolamestereket (*rector scole*), a babérkoszorúsokat (*baccalaureus*) és az egyértelműen intellektuális munkát végzőket, például a városi jegyzőt (*notarius*).

A teljes népességben mutatkozó arányuk érdekesen alakul. A legalacsonyabb – logikusan – a falvak között volt az arányuk, ugyanakkor a lokális jelentőséggel bíró 5–7. kategória mezővárosaiban a második legnagyobb a részesedésük. Ebben talán a helyi írásbeliség és a mezővárosi iskolák középkor végi elterjedése is szerepet játszhatott. A 4. kategória ebből a szempontból is fejletlenebbnek tűnik. Az 1. és 3. hierarchikus szinthez képest is kiemelkedő e neveknek a 2. csoportban betöltött szerepe. Ez nem lehet véletlen, hiszen a vizsgált öt város közül négy egyházi székhely volt, ahol az értelmiség bizonyosan könnyebben található magának valamilyen szellemi elfoglaltságot, mint egy más jellegű településen.

8. táblázat: A literátusok aránya kategóriánként

Kategória	Összes név		Literátusok	
	db		db	%
I.	2770		32	1,155
II.	228		8	3,508
III.	670		9	1,343
IV.	931		6	0,644
V–VII. mezővárosok	1352		24	1,775
V–VII. falvak	6033		24	0,397

Mivel a középkori város nem csak gazdasági, jogi, társadalmi vagy éppen topográfiai jelenség volt, hanem egyúttal intellektuális modellek megtestesítője is, és kulturális fejlettségének szintje párhuzamba állítható általános jelentőségével, a táblázatban látható, a műveltségi viszonyokat reprezentáló eredmények is kiválóan tükrözik a KUBINYI ANDRÁS által kidolgozott kategóriarendszer megalapozottságát.

Hivatkozott irodalom

- BÁCSKAI VERA 1964. Mezőgazdasági áruterelés és árucsera a mezővárosokban a 15. században. *Agrártörténeti Szemle* 6: 1–35.
- BÁCSKAI VERA 1965. *Magyar mezővárosok a 15. században*. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 37. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- BÁCSKAI VERA 2002. *Városok Magyarországon az iparosodás előtt*. Osiris Kiadó, Budapest.
- GRANASZTÓI GYÖRGY 1972. Társadalmi tagozódás Brassóban a 15. század végén. *Századok* 106: 350–399.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008a. *A mezővárosi önkormányzat funkciói és társadalmi háttere a középkori Hegyalján*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen. [https://www.academia.edu/2644220/A_mezovarosi_onkormanyzat_funkcioi_es_tarsadalmi_hattere_a_kozepkori_Hegyaljan_Functions_And_Social_Background_Of_The_Self_Government_In_The_Market_Towns_Of_The_Medieval_Hegyalja_Region_Doktori_PhD_disszertacio_Debrecen_2008_kezirat_\(2015.10.08.\)](https://www.academia.edu/2644220/A_mezovarosi_onkormanyzat_funkcioi_es_tarsadalmi_hattere_a_kozepkori_Hegyaljan_Functions_And_Social_Background_Of_The_Self_Government_In_The_Market_Towns_Of_The_Medieval_Hegyalja_Region_Doktori_PhD_disszertacio_Debrecen_2008_kezirat_(2015.10.08.))
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008b. Középkori mezővárosi foglalkozásneveink forrásértékéről. *Századok* 142: 437–462.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2009. Újabb adatok a középkori jobbágyi-mezővárosi személynévadás kérdéséhez. *Névtani Értesítő* 31: 47–61.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2012. Mészégetők és a mész forgalma a Mohács előtti Magyarországon. *Acta Universitatis Debreceniensis Series Historica* 63. *Történeti Tanulmányok* 17: 99–122.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2014a. Personal Names and Society in Medieval Hungarian Villages and Market-towns. In: TORT I DONADA, JOAN – MONTAGUT I MONTAGUT, MONTSERRAT eds., *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Generalitat de Catalunya, Barcelona. 1728–1737. <http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/178.pdf> (2015. 10. 05.)
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2014b. A középkori magyar városfejlődés migráció- és ipartörténeti vonatkozásai a történeti személynévtan tükrében I. Személynévadás és migráció. *Névtani Értesítő* 36: 43–62.
- KUBINYI ANDRÁS 1973. Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig (1541-ig). In: GEREVICH LÁSZLÓ szerk., *Budapest története II. Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején*. Budapest Főváros Tanácsa, Budapest. 9–240.
- KUBINYI ANDRÁS 2000. *Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén. Dél-alföldi évszázadok* 14. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged.
- KUBINYI ANDRÁS 2003. Családnévadás a középkori Magyarországon. In: STIRLING JÁNOS szerk., *In virtute spiritus. A Szent István Akadémia emlékkönyve Paskai László bíboros tiszteletére*. Szent István Társulat, Budapest. 96–112.
- SKORKA RENÁTA 2005. A céhrendszer kibontakozása. In: SZULOVSKY JÁNOS szerk., *A magyar kézművesipar története*. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Budapest. 109–150.
- SZENDE LÁSZLÓ 2008. Középkori kézművesség. In: KUBINYI ANDRÁS – LASZLOVSKY JÓZSEF – SZABÓ PÉTER szerk., *Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon. Gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet*. Martin Opitz, Budapest. 199–228.
- SZÜCS JENŐ 1955. *Városok és kézművesség a 15. századi Magyarországon*. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest.
- TRINGLI ISTVÁN 2010. Vásártér és vásári jog a középkori Magyarországon. *Századok* 144: 1291–1344.

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS
Nyíregyházi Főiskola

Melléklet: A tanulmány első és második részében vizsgált falvak személynévi adatainak összefoglaló táblázata

Falu	Megye	Személynevek	Helynévi eredetű	Foglalkozásnévi eredetű
		db	db	db
Acsa	Somogy	12	–	–
Alatk	Bács	10	2	2
Alsópalonya	Bács	59	4	9
Apos	Bodrog	44	4	4
Aposaranyan	Bodrog	12	1	1
Aranyan	Bodrog	5	–	1
Arteus	Bács	19	3	1
Asszonyfalva	Bács	39	7	3
Babat	Zala	15	1	–
Badaló	Bereg	10	1	1
Bajkod	Bács	32	7	2
Bajmok	Bács	59	4	–
(Kis-)Baracska	Bodrog	7	–	–
Bartány	Bodrog	8	3	1
Batatótfalu	Bács	33	4	7
Bazsi	Zala	17	3	3
Báka	Bács	30	4	1
Bálványos	Somogy	2	–	–
Bánca	Bács	103	26	16
Bánrád	Bács	18	1	5
Bedeg	Tolna	6	1	2
Bercsek–Hercsek	Bács	20	4	–
Berényhida	Veszprém	41	19	11
Betér	Bács	29	9	1
Béla	Bács	106	22	20
Bodrogmonostor	Bodrog	8	–	–
Boldogasszonyfalva	Bács	14	–	1
Borony	Bács	23	3	1
Boziás	Bács	6	–	3
Budakuta	Bács	26	5	–
Büdiszentmiklós	Bodrog	32	1	7
Csapófalva	Zala	16	1	2
Csád	Tolna	4	–	–
Császló	Bács	37	4	1
Csege	Somogy	1	–	–
Csehi	Somogy	10	–	–
Csehi	Zala	36	6	5
Csepely	Somogy	1	–	–
Cser	Bács	10	1	2
Cserefalva	Bács	13	–	1

A középkori magyar városfejlődés migráció- és ipartörténeti vonatkozásai... II. 151

Csereg	Bács	22	4	2
Csicsó	Zala	18	3	1
Csihanica	Bács	14	2	–
Csika	Bács	33	6	6
Csíkegyház	Bács	31	5	–
Csíktó	Bács	10	3	1
Csolta	Veszprém	15	1	1
Csomafalva	Bács	3	–	–
Csontafejér	Bács	64	13	3
Csopak	Zala	4	–	–
Csököly	Somogy	71	7	12
Csót	Bodrog	12	4	1
Daróc	Bereg	6	1	–
Darvasz	Bodrog	17	1	2
Dály	Bács	6	–	–
Deáki	Zala	3	1	–
Derzsfalva	Bács	13	2	–
(Bán-)Devecser	Bács	35	11	–
(Kis-)Devecser	Bács	36	7	–
Doroszló	Bács	28	8	3
Döge	Szabolcs	76	17	3
Drág	Bács	41	2	8
Egres	Somogy	3	–	1
Egyedfalva	Bács	10	4	2
Egyházaskapoly	Somogy	3	–	–
Erdőalja	Bodrog	20	5	2
Erdőmegy	Bács	11	3	–
Erek	Zala	25	–	3
Érsekszáka	Bodrog	10	1	1
Fábiánfalva	Bács	3	–	–
Fácánfalva	Zala	4	–	–
Fajsz	Veszprém	2	1	1
Falkomár	Bács	53	7	5
Felsőpalonya	Bács	37	4	5
Félegyház	Bács	11	2	4
Földvár	Bács	21	2	3
Földvár	Bács	6	–	2
Fövényes	Zala	2	–	–
Füles	Bács	46	9	1
Füred	Zala	11	1	–
Füred és Kék („Fyred et Keek”)	Zala	8	1	2
Fürfalva	Bács	13	3	2
Füzegy	Bács	12	–	2
Garé	Bács	21	5	–
Gelénes	Bereg	11	–	–
Gerézd	Tolna	19	1	–

Gergelyi	Bodrog	51	3	8
Geszt	Bodrog	45	2	9
Görgeteg	Somogy	28	2	4
Göze	Bács	29	10	5
Gyermely	Esztergom	37	3	4
Gyertyános	Bodrog	5	–	1
Győröcske	Zemplén	26	4	4
Gyulakeszi	Zala	1	–	–
Gyümölcsény	Bács	22	6	1
Hajmáskér	Veszprém	34	6	4
Harang	Szabolcs	9	4	1
Herend	Zala	16	–	3
Hernye	Bács	9	1	–
Himesegyház	Bács	21	1	1
Horváti	Bács	25	3	2
Hullatag	Bács	20	–	1
Ireg	Bács	28	4	3
Ispánfalva	Bács	7	1	2
Ivánfalva	Bodrog	4	–	–
Ivánkafalva	Bács	15	2	–
Izsák	Bács	8	1	3
Jakabfalva	Bács	4	–	2
János	Bodrog	24	–	8
Jószan	Bács	20	2	–
Kajár	Veszprém	25	4	1
Karácsonyfalva	Zala	13	3	–
Kállósemjén	Szabolcs	267	32	46
Kálonga	Szabolcs	31	6	4
Kamarás	Bács	48	11	2
Káplán	Bodrog	13	1	1
Kapucs	Bács	26	8	2
Kecskés	Bodrog	15	–	–
Keménd	Bács	29	5	1
Kereked	Bács	8	1	1
Kereked (Kereki?)	Bács	7	1	–
Kerekegyház	Bács	62	3	6
Kerekikál	Zala	13	–	2
Kérés	Bács	10	4	3
Keresztúr	Bács	17	6	1
Kék	Zala	3	–	–
Kékcese	Somogy	1	–	–
Kétház	Bodrog	10	–	–
Kisbács	Bács	14	4	1
Kisfalud	Bács	16	1	–
Kisgerec	Bács	16	4	2
Kishetés	Bodrog	13	–	1

A középkori magyar városfejlődés migráció- és ipartörténeti vonatkozásai... II. 153

Kisküllőd	Bodrog	20	1	3
Kisszentkirály	Bodrog	4	–	–
Kisszond	Bács	50	4	5
Kistelegd	Zala	1	–	–
Kistótfalu	Somogy	7	–	1
Konchegye	Zala	1	–	–
Kondora	Zala	8	–	1
Kortó	Somogy	9	2	1
Köcsmény	Bács	31	2	2
Kőégető	Bács	9	–	3
Kőkút	Bács	45	5	1
Kövesd	Zala	1	–	–
Köveskál	Zala	4	–	–
Kövi	Bács	12	4	3
Kutas	Bács	30	9	1
Lekcse	Bodrog	9	1	1
Lengyel	Bács	19	–	5
Litke	Szabolcs	113	26	8
Lőrincfalva	Zala	23	–	–
Lugas	Bács	20	3	5
Lulla	Somogy	1	–	–
Macsal	Bács	50	5	5
Mada	Szatmár	11	2	1
Mácsa	Bács	35	6	4
Márok	Bereg	19	2	2
Mesteri	Bodrog	1	–	–
Mihályfalva	Zala	2	1	–
Mindszent	Bács	23	4	5
Mindszentkálja	Zala	25	10	4
Mocsola	Somogy	9	3	3
Monosfalva	Bács	1	–	–
Monostorszeg	Bács	23	1	6
Morhant	Bács	5	1	2
Móricka	Bács	6	1	–
Mortályos	Bács	28	2	1
Napfény	Bács	65	8	5
Nagyerec	Bács	22	5	4
Nagyhetés	Bodrog	44	7	1
Nagytótfalu	Somogy	14	1	1
Nagyvölgy	Bács	14	2	2
Németi	Bács	50	6	5
Nyék	Bács	2	–	–
Nyírád	Zala	39	9	17
Okor	Bács	89	21	6
Orbász	Bács	69	11	7
Ordód	Bodrog	5	–	1

Oros	Szabolcs	17	2	1
Ök	Bács	22	3	2
Ölyves	Bács	4	1	–
Ósi	Veszprém	53	13	5
Pacsér	Bács	104	13	5
Pap	Szabolcs	68	11	9
Papi	Bodrog	16	1	3
Patvására	Veszprém	7	3	–
Pécel	Bács	18	4	5
Peremarton	Veszprém	2	–	2
Perkelet	Bács	3	–	–
Petróc	Bács	11	1	3
Prága	Zala	25	3	2
Püspökuzsája	Zala	14	2	1
Répásszentkirály	Bodrog	36	4	4
Ripak	Bács	29	4	5
Rozsály	Szabolcs	32	3	2
Salamonfalva	Zala	9	1	–
Ság	Fejér	6	1	–
Sándorfalva	Bács	11	1	–
Sári	Bodrog	23	2	1
Somosszáka	Bodrog	14	–	7
Sopron	Bács	21	10	1
Szajka	Zala	8	–	1
Szajol	Bács	12	4	–
Szanács	Tolna	3	–	1
(Morhát-)Szántó	Bodrog	29	4	1
Szántóháza	Zala	1	–	–
Szát	Bodrog	7	–	–
Szentandrás	Bács	39	8	4
Szentantalfalva	Zala	3	–	–
Szentbenedekkánya	Zala	26	6	6
Szentberekfalva	Zala	11	5	1
(Vízmelléki-) Szentgyörgy	Bodrog	4	1	–
Szentistván	Veszprém	17	5	3
Szentiván	Bács	10	2	–
Szentjakabfalva	Zala	12	2	1
Szentlélek	Bács	9	1	1
Szentlőrinc	Bács	22	6	2
(Szát-)Szentmárton	Bács	7	–	1
Szentpéter	Bács	5	–	–
Szepezd	Zala	10	1	–
Székely	Szabolcs	8	3	–
Szénás	Bács	34	6	–
Széplak	Bács	13	2	1
Szőlős	Bodrog	26	–	5

Szörnyüegyház	Bács	15	3	–
Szurdok	Bács	8	2	2
Tagyon	Zala	13	–	–
Tarca	Bács	31	6	7
Tatárrev	Bács	16	3	3
Temerin	Bács	21	4	–
Til	Bács	19	1	–
Tízház (-monostora)	Bodrog	11	1	3
Tolmács	Bács	21	3	–
Tomaj	Somogy	3	–	–
Tócsereg	Bács	25	3	5
Tótfalu	Bács	5	–	–
(Doroszló-)Tótfalu	Bács	24	1	2
Tótfalu	Bodrog	122	14	26
Tótvajszka	Bács	3	–	1
Töl	Bács	16	2	3
Töttöskál	Zala	4	–	–
Töviskés	Bács	3	–	–
Túr	Somogy	1	–	–
Udvard	Bodrog	42	5	5
Újfalu	Bács	8	3	4
Újfalu	Bács	120	18	29
Újváros	Bács	119	9	10
Úrhida	Fejér	14	2	1
Vajszka	Bács	52	3	4
Valfer	Bodrog	13	1	–
Varjad	Bács	12	2	–
Vámos	Veszprém	6	4	1
Várszeg	Bács	11	–	1
Vásároskürt	Bács	73	9	14
Vásárosvárad	Bács	19	5	5
Vél	Bodrog	7	3	1
Veresmart	Szabolcs	23	3	–
Verőfény	Bács	8	–	4
Vizesturo	Bács	32	7	1
Vízmellékiszáka	Bodrog	67	6	4

**LÁSZLÓ SZABOLCS GULYÁS, Relations of migration and industrial history and medieval urban development in Hungary in the light of historical anthroponymy II.
Giving personal names and handicraft industry**

The paper examines the connections between late medieval urban development in Hungary, the handicraft industry and the name giving practices of the lower and middle classes of medieval society. It has long been accepted through research into Hungarian local history that the state of urban development and the proportion of craftsmen (and other people not involved in agricultural

activities) among the population of a settlement were interdependent. Highly developed settlements would have more inhabitants engaged in industrial activities and services, than their poorer counterparts. Hungarian economic history traditionally considers the bearers of personal names derived from occupational names as handicraftsmen. In general, the proportion of these people among the inhabitants of the distinct settlement types was different, thus in market towns more people supported themselves with handicrafts than in villages, but the highest number of handicraftsmen lived in cities. Naturally, the more important a settlement was, the more crafts were present there. Based on a corpus of approximately 12,000 late medieval personal names, the author examines the proportion of handicraftsmen among the inhabitants, and the specialization of the handicraft industry in the seven types of settlements identified in the so-called “centrality score system”. The system devised by András Kubinyi aims to describe the different levels of development in medieval settlements. The results of the present analysis reinforce and numerically justify Kubinyi’s statements.